

TÜRKİYEDE SOSYALİZM

A. Cerrahoğlu

2003

SA

8294

İSTANBUL 1965

TÜRKİYEDE SOSYALİZM

Türkiyede Sosyalizm. — Celâl Nuri sosyalizmin önemini nasıl belirtmişti? — İbret gazetesi ve Birinci Enternasyonal. — Namık Kemal sosyalist midir? — Hakayik-ul-vakayi'den bir makale. — Osmanlı sosyalistlerinin sosyalizm ve kolektivism anlayışı. — Bir reddiye.

A. CERRAHOĞLU

D3 SA 8294

YENİ MATBAA — İstanbul 1965

TÜRKİYEDE SOSYALİZM

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılda **Türkiyede sosyal teori olarak sosyalizm** akımı konusuna ilgilenmek ve bu konu ile ilgili araştırma yapmak isteyenler, dikkate değer bir çok simalar yanında Ali Namık adı üzerinde de duracaklardır.

Ali Namık (1885 — 1953), birçok defalar sadaret makamını işgal etmiş olan Âyan Reisi (Senato Başkanı) Küçük Sait Paşanın oğlu ve Ankaralı Seyyitzade Ali Namık'ın torunudur. Kâmil Paşa, ikinci Meşrutiyette, babasının yerine, sadrazam olunca, Devlet Şûrasından açığa çıkarılmıştır. Çocukluğunu ve gençliğini kitaplar arasında geçirmiş, okumanın tadını almış, kendi deyişiyle, inzivanın ve tetebuun **templa serena'sında** yaşamıştı. Abdülhamit idaresinin son gününe kadar kimseyle ülfet etmediğini, dostluk kurmadığını söylüyor.

Derken 1908 Devrimi! Hürriyetin ilânı!. Ali Namık, bunun üzerine, sitenin işlerine ve memleket dâvalarına kayıtsız kalma hakkını kendisinde göremiyor; fazilet sahibi ve iyi niyetli her yurttaşın yeri **forum'dadır**, diyor; o devrin birçok aydınları gibi, doğru bildiği fikirleri savunmak için, arenaya iniyor. İnsan vatanına yalnız Devlet Şûrasında hizmet etmez, basın saflarında da memlekete hayırlı olabilir, diye düşünüyor.

Seçkin aydının misyonuna inanmış olan Ali Namık, Batıdaki sosyalist tefekkür akımına ilgi duyan kalem sahiplerinden biridir. Çağdaş Fransız sosyalizminin ve özellikle Jaurès'in etkisi altında kalmıştır. 1918 de, İstanbulda Fransızca bir kitap yayınlanmıştı: **Vérité, Justice, Bonté**. (1) Kitabın bir bölümü TÜRKİYEDE SOSYALİZM konusuna ayrılmıştır. Aşağıki sayfalarda **Le Socialisme en Turquie** başlıklı bu bölümü kısaltarak aktaracak ve yazarın sosyalizm hakkındaki düşünceleri ile Türkiyede sosyalizm meselesindeki görüşünü özetlemeğe çalışacağız.

* * *

Sosyalizm bugün bütün hür memleketlerde engelsiz yayılıyor. Her yerde ortaklık prensibi örgütleniyor. Her yerde grevler grevleri kovalıyor. Her gün yeni sendikalar meydana geliyor. İşçi dilekleri keskin ve göz korkutucu bir biçime bürünüyor. Emekçiler, Littré'nin deyişiyle, kaderlerini kendi ellerine almak istiyorlar. Parti gazeteleri vaktin eriştiğini bildiriyor. Hükümetler kaygı içinde. İrtica kuvvetleri safları sıklaştırmada. Sosyal devrimin tarihi kesinlikle tesbit edilemezse de, bugün değilse yarın, büyük sosyal savaş mutlaka patlak verecektir.

Yirmi yıldan beri muhtelif ülkelerdeki siyasi mücadeleleri ince-
lersek, sosyalizmin her yerde ilerleyişi gibi bir olayla karşılaşırız.
Fransada Sosyalist Partisi, Almanyada Sosyal - demokrasi, İngilte-
rede labour - party bugün hükümetlerin hesaba katmak zorunda ol-
dukları birer kuvvet haline gelmişlerdir. Sosyalizm yürüyor ve bu
yürüyüşü hiç bir şey durduramayacaktır.

Oy sandıklarının sonuçları sosyalizmin yükselişini açıkça göster-
mektedir. Kabuk bazan kımıldamaz gibi görünse de altta gerçek ve
derin bir kımıldanış var. Ve daha önemlisi de budur. Kafalarda sos-
yalizm lehine gerçek bir kımıldanış başlamıştır. Öyle bir kımıldanış
ki, gittikçe, bütün çevrelere yayılıyor, sosyetenin bütün sınıflarını
sarıyor. Bugün, sosyalist doktrinlere en sert şekilde karşı koyanlar
bile bu doktrinlerde büyük bir gerçek payı olduğunu kabul etmek
zorunda kalıyorlar.

İnsanda yüce gönüllü bir içgüdüğü vardır. İşte sosyalizm insa-
nın bu iç güdüsüne uygun düşmektedir. Bu iç güdüsü, insanı, sosyal
şartların korkunç eşitsizliğine karşı, servetlerin haksız dağıtımına
karşı mücadeleye sürüyor. Yeryüzünde her insanı mutlu kılmak için
savaşa sürüyor. Ve uygarlık ne kadar hareketli ve aktif görünürse bu
mücadelenin gücü ve başarı şansı o nisbette artıyor. Sosyalizm, ide-
allerin en güzeli olan TAM ADALET idealine uygun düşmektedir.

Sosyalizm büyük bir akımdır. Bu akıma birçok meşru özleyişler
girer. Ne yazık ki, yeryüzünde mevcut bütün ülkeler içinde yalnız
memleketimiz, bugüne kadar, bu büyük akıma yabancı kalmıştır. Bu
da gayet tabiidir. Çünkü gazetelerimiz, bu konuda, kat'iyen ağız aç-
mazlardı. En küçük bir imâ ve telmih yasaktı. Sanstir tepemizde gö-
zetleyp duruyordu.

Fakat, 24 Temmuz 1908 denberi Türkiyede değişen bir şey var.
Artık basın hürriyetine kavuşmuş bulunuyoruz. Sosyalist düşünceler
yayılabilecektir. Umarız ki gereken gayret harcanacaktır. Yakında,
İzmirde, İrgat adlı bir gazetenin çıkacağı bildiriliyor. Bunun peşin-
den sosyalist gazeteler ister istemez sökün edecektir.

Daha şimdiden ukalâların sözlerini iştirir gibi oluyorum: Memle-
ketimiz —diyecekler— Avrupanın en az sanayici memleketidir; bun-
dan ötürüdür ki sosyalist teoriler bizde uygun bir yayılma zemini bu-
lamazlar.

Bu itiraza cevap vereyim. Türkiyede, diğer memleketlere nisbet-
le çok daha az işçi olduğu doğrudur. Bununla beraber bizde bir ça-
lışanlar sınıfı, bir emekçi sınıfı yok değildir. Köylüler, gündelikçiler,
müstahdemler ve küçük memurlar Osmanlı proletaryasını meydana
getirmektedir. Sosyalist yayın yapacak olan yeni gazeteler, çalışan-
ların menfaatini savunacak, sütunlarını ve iyi niyetle kaleme alın-
mış yazılarını bunlara sunacaklardır. Bunlar sayıca üstündürler ve
hiç şüphe yok ki, yakın bir gelecekte, her yurttaşta oy hakkı veril-
mesini sağlayacaklar ve bundan gereği gibi yararlanacaklardır. O za-
man onlar, kanunun himayesi altında, iradelerini belirtecekler; ve

böylece, biraz refaha ve daha tam bir **SOSYAL ADALETE** kavuşacaklardır.

Biz büyük bir şey başardık. Bir devrim yaptık. Ulus egemenliği aracı olan siyasî hürriyeti kazanmış bulunuyoruz. Bunu elimizden kaçırmak büyük cinayet, büyük şuuruzluk sayılır. İstibdadın karanlık günlerini, o lânetli geçmişi sevinç gözyaşlarıyla gömdük. Onun hortlaması vatanın ölümü olacak, **Finis Turquia** demek gerekecektir.

Bu imkânsız öyle değil mi? Türkiye hürriyet içinde yaşayacak, adalet içinde ilerleyecek... Demek ki şimdi, Anayasanın sağladığı legal hürriyetleri kullanmak, bunlardan faydalanmak gerekmektedir. Daha geniş hürriyetleri elde etmenin yolu budur.

Fakat bir saatte, bir günde değil. İlerleme sıçramalarla olmaz, birbiri ardısıra gelen merhalelerden geçmek gerekir. İlerleme, ancak, tam vaktinde yapılacak ve herbiri bir ihtiyacı karşılayacak olan ıslâhatın mantiki zincirlenmesiyle sağlanacaktır. Yani; a) Yapılacak reformun zamanı çok iyi seçilecek; b) Her reform behemehal bir ihtiyacı karşılayacak; c) Reformlar, bir zincirin halkaları gibi mantıki olarak birbirine eklenecektir. Niçin? Çünkü, bir reform ne kadar önemli olursa olsun, ne kadar tam ve eksiksiz görünürse görünsün, hiçbir zaman kemalin zirvesine erişmiş bir antite olamaz; yani mükemmel bir bütün olarak kabul edilemez. Reformun değeri yalnız ihtiva ettiği şeyde olmayıp, bundan başka ve özellikle, önceden haber verdiği şeydedir. Bir reform, ister istemez, diğer reformları gerektirmektedir. «Bir reform bir işin başlangıcı ve başka bir işin de devamıdır.»

Clémenceau, birkaç yıl önce, Mecliste, Jules Ferry'nin nutkuna verdiği cevapta, şöyle demişti: «Dinlenmeden bahsettiniz, Bay Bakan! Hür milletler için dinlenme yoktur. Dinlenme monarşik bir düşüncedir. Halk ve millet, bütün canlı organizmalar gibi, durup dinlenme tanımaz.» Ünlü bir hatip olan Clémenceau bunları söylediği devirde, reformcu ve sosyal Fransız Partilerini henüz hayal kırıklığına uğratmamıştı. Bugün biz bu sözleri alıyor ve olduğu gibi benimseyoruz. Arkası kalmayen reformlarla halkın moral değerini arttırmak ve hiç vakit kaybetmeden moral yaşama şartlarını düzeltmek için, sarsılmaz bir irade ile işe koyulmalıyız.

Her devirde ve her memleket için en büyük dâva yoksulluğun ortadan kalkması dâvasıdır. Bir devrimin peşi sıra gelen günlerde ise bu dâva özel bir aktüalite karakteri kazanır. Yoksullara yardım için ne yapacağız? Sefaletle çare bulmak için, hükümet ne yapmak tasavvurunda? Bundan daha tutku uyandırıcı bir problem olamaz. İktidarlar tarafından dikkat ve ihtimam ile ele alınmağa lâyık daha önemli bir problem olamaz. Zira, sefalet meselesi, ekmek meselesi hemen bütün sosyal mesele demektir.

Victor Hugo, 48 in ferdasında, Yasama Meclisinde, şöyle diyordu:

«Sarsılan devleti eskisinden, daha çok sağlamlaştırdınız. Hiçbir tehlike önünde irkilmediniz, hiç bir görev karşısında tereddüt etme-

diniz. Düzenli sosyete, meşru hükümeti, müesseseleri, kamu dirliği- ni, hattâ medeniyeti kurtardınız. Harikulâde bir şey yaptınız. Güzel ama, hiçbirşey yapmış sayılmazsınız. Olgunluk çağında olan ve ça- lışan kimseler ekmezsiz kaldıkça hiçbir şey yapmış sayılmazsınız. Ömür boyunca çalışıp da ihtiyarlıyanlar başlarını sokacak bir din- lenme evi bulmadıkça! Namuslu fakir allelerin, saf kalpli köylülerin, temiz yürekli işçilerin, mert kimselerin yardımına yetişecek kardeş- çe yasalar, evanjelik yasalar yürürlükte olmadıkça!»

Ve biraz aşağıda:

«Cüzzam nasıl insan bedenini kemiren bir hastalık, sefalet de sosyal bedeni kemiren bir hastalıktır. Cüzzam yok edildiği gibi, se- falet de yok edilebilir.»

Hastalık, evet! Fakat, nozografinin bütün hastalıklarından na- mütenahi amansız bir hastalık! Bütün bu hastalıklar, insanlığın dört- te üçüne ıstırap çektiren yüz kızartıcı yaraya nisbetle ancak lâşey mesabesinde tahribat yapabilir.

İstibdadın boyunduruğunda iki büklüm yaşayan memleketlerde halk ıstırap çeker ve tevekkülle boynunu eğer. İstırapa tevekkülle bo- yun eyiştten daha hazin ne vardır? Hür memleketlerde ise halk, ya- vaş, yavaş haklarına şuur peyda eder, başını kaldırır ve haklarını arar. Bu adalet gösterisinden daha güzel bir şey tasavvur edilebilir mi?

İşte sosyalizm burada aksiyona geçiyor. Bugünkü sosyeteyi şu- nunla suçluyor: işi ve emeği henüz azatlığa kavuşturmamak. Ger- çekten, yüzyirmi yıldan fazla bir zaman var ki, İnsan Hakları Be- yannamesi Fransız yurttaşlarını kurtardı; yüzyıllar var ki İngiltere- de siyasi hürriyet güneşi doğmuştur ve bununla beraber emekçi sı- nıfların durumu orada daima namütenahi acıklı olarak kalmıştır. Adım başında servetle yoksulluk yanyana. İlk olarak, şöyle böyle bir sosyal adalet gerçekleştiren Fransa ve İngilterede sosyetenin çeşitli tabakaları arasındaki tezat meydanda. Son derece adilâne görünen ihtişamlı yasaların altında ne korkunç gedikler, ne büyük haksızlık- lar; Ve Fransa için, İngiltere için doğru olan öteki memleketler için daha da doğru. Her yerde paryalar var. Batıda olsun Doğuda olsun gözlerin önüne küstahça, hayasızca serilen lüksün yanında kapkara sefalet! Batıda olsun, doğuda olsun milyonlar ve milyonlarca insan yokluk ve yoksunluk içinde doğar, yaşar ve ölür. Yüz milyonlarca insan ki, hayat onlar için bir gözyaşı vâdisidir; ve çocuklarının aynı acıları, aynı ıstırapları çeceklerini bilerek gözlerini yumarlar. Tan- rı adaleti! İnsan merhameti! Bu şeyler olmasa olmaz mı? Sefaleti kökünden kazımak mümkün mü?

Sosyalistler «evet!» diye cevap veriyorlar. Bütün çıplaklığı ile me- seleyi ortaya koymak, açlık insanın en korkunç düşmanıdır diye hay- kırmak şerefi onlara düşüyor.

Sosyalistler diyorlar ki:

Her an atölyeden veya fabrikadan kovulabildikten, kaldırımlarda açlığın pençesine düştükten sonra siyasi hürriyete yani temsilcilerimiz vasıtasıyla iktidar hakkına sahip olmanın ve Bakanları iktidar koltuğundan kovmanın ne hükmü var? Karın doyurma ihtiyacı, gerçekten, en yüce hâkimdir. Canlı düzenin düzenleyicisi odur. Bu ihtiyaca nasıl çare bulmalı? Ne yapmalı? Semavi dinler kerem ve sadaka denilen devayı sundular. Yüzyıllar boyunca denenen tesirsiz bir deva. Devlet boşuna denedi, kişiler boşuna uyguladı. Kamu iyilik severliği, metotla örgütlense de, belki sefaleti biraz azaltabilir. Fakat yoksulluğun kökünü aslâ kurutamaz. Kişinin sadakası ve iyilik severliği ise, sosyal meselenin çözümü olarak daha da etkisizdir. Sosyalistler meseleye Tanrıyı karıştırmayıp sadece insan hakkından bahsediyorlar, halka sadaka vererek değil de iş bularak yardım etmeği istiyorlar. Dinin sunduğu eski devanın karşısına —servetlerin daha âdil bir şekilde dağıtımına dayanan, istihsal araçlarının yeni bir düzenleştirilmesine dayanan— bir iktisadi tezle çıkıyorlar.

İnsan, ihtiyacın dürtüsü altında çalışıyor; tabiatın unsurlarına karşı savaşıyor, tabiat kuvvetlerini dize getiriyor. Ve servet istihsal ediyor. Fakat, bu servetler —bugünedek olduğu gibi hâlâ bugün de— adalete aykırı yasalar sayesinde bir azınlığın elinde birikmektedir; ve mutlu azınlık, istihsal başında kan ter içinde servet yığan yığına karşı, bu servetleri haksız yere elinde bulundurmaktadır. Derdin kaynağı nerede? Derdin bütün kaynağı parmakla sayılacak bir azınlığın bütün yurttaşların emek mahsulünü kendi önüne çekip sömürüşüne ses çıkarmıyan toplum tarzında ve sosyal düzendedir.

Sosyalist doktrinler taraf tutmadan incelenirse, bunlarda ütöplerden yani ham hayallerden daha başka şeylerin de bulunduğunu anlamamak imkânsızdır. İktisadi hürriyet siyasi hürriyetin tamamlayıcısı değil midir? Muazzam emekçiler ordusu iktisadi hürriyete kavuşmadıkça politik hürriyet bir tuzaktan başka bir şey olamaz. Politik hürriyet ağaçtır. Bu ağacın meyvası ise ekonomik hürriyettir. Gerçekten, en mükemmel şekilde örgütlendiği memleketlerde bile, siyasi hürriyet sosyal adaleti gerçekleştirmiş midir? Hak eşitliğinin müjdelediği refah eşitliğini getirmiş midir? Bu soruyu cevaplandırmak için uzun uzadıya düşünmeğe mahal yoktur.

Bir toplum ki, orada bazı kimseler kapitale sahiptirler ve kapitalsiz diğerleri ne çalışabilirler, ne de yaşayabilirler; bir toplum ki, orada pek cüz'î bir azınlık milyonlarca yurttaşın günlük emeğinden arslan payını koparır; böyle bir toplum, yeter derecede geniş hakka niyet ve akıl temeli üzerine dayanmış bir toplum olarak kabul edilebilir mi?

«İş vasıtalarının, bütün iş vasıtalarının, toprağın, fabrikaların, maden ocaklarının ve bütün meskenlerin idareci bir kapitalist azınlığı tarafından değil de, kümeleşmiş ve federe işçilerin tümü tarafından sahip olunduğu» bir dünya, bütün insanların arzın bütün nimetlerinden faydalanacağı bir dünya insanın taşıdığı ideale daha uy-

gun değil midir? İşte bütün mesele budur! İşte sosyalistlerle sosyalist olmıyanlar arasındaki bütün anlaşmazlık.

İnsanlığı kemiren sosyal dert acıma bilmez bir tabiat yasaasının sonucu değildir. İstirap çeken insanlığın sefil durumu kaynağını nereden alıyor? Bencilliğin zorla kabul ettirdiği ve cehlin, gevşekliğin ve geleneğin de kolayca kabul ettiği yalan kurullarından. İşte, bütün ülkelerin ve bütün ekollerin sosyalistleri bunu öğretmeğe, bunu anlatmağa çalışıyorlar.

Gerçek olan şu ki, bir azınlığın elindeki kapital insanlığı boyun-durukta tutmak ve sömürmek için bir araçtır. Şu halde, bu azınlığın elinden kapital alınmalı ki, insanın insan tarafından sömürülmesi sona ersin. Ancak o zaman her yurttaş aynı şartlar içinde çalışabilecek, meğinin ve zekâsının bütün kazancını alabilecektir. Bugünkü sosyete kapitalistlerin bütün çabası kapitalist olmıyanların emek mahsulü ile kendi kapitallerini arttırmağa yarıyor. İşte sosyalistlerin ortadan kaldırmak istedikleri en büyük haksızlık.

Bugünkü sosyete servet kişinin kabiliyetiyle ve çalışkanlığıyla orantılı değildir. Nice tenbel ve aptal insanlar var ki milyonluk servetler bunların elinde. Sosyalistler servetin adalete daha uygun bir şekilde dağıtılacağını umuyorlar. İstihsal organize edildiği zaman servetlerin muazzam nisbette artacağını da umuyorlar. Onların istediği toplumda işçiler emeklerinin tam değerini aldıkları için —iş tenbelliğe vurmak şöyle dursun— azami gayret harcıyacaktırlar. Jaurès:

«Şu kanıdayız ki —diyor— kurulacak sosyete yalnız adalet artışı olmayacak, istihşal artışı da olacak. Öyle bir artış ki, en yüksekleri en yoksulların kesimine indirerek değil de, umumi durumu bugünkü imtiyazlıların ortalama refah kesimine tedicen yükselterek insan durumunu eşitleştirmeğe elverişli olacaktır.»

Sosyalistlere karşı: Siz gelecek sosyetenin örgütlenmesini duru formüller halinde çizemiyorsunuz diyorlar. Böyle bir tenkit çağdaş sosyalistler için varit görülemez. Zira, bugünkü sosyalistler yeni sitenin yapısını ana çizgilerinde mükemmelen göstermişlerdir. Sosyalizm, geçen yüzyılın ikinci yarısında, o zamana kadar kurulamadığı bulanıklık ve oynaklık karakterinden yavaş yavaş sıyrılmıştır.

Bugün sosyalizm deyince ne anlaşılmalıdır? Hangi sistemlere sosyalizm diyeceğiz? Ferdi haklar yerine, eşya üzerinde kollektif haklar kurulmasını gerektiren her sistem sosyalizmdir; ve, bu kollektif hakların mülkiyeti ve işletmelerin idaresi devlete, komünlere, veya serbest ortaklıklara ait olduğuna göre az veya çok geniş komünoteleler lehine bu hakların kurulması gerekecektir. Başka bir deyişle, sosyalist rejimde, taşıt vasıtaları milli komünoteye aittir ve onun idaresinde işletilecektir. İstihlâk eşyası da —ürünün herkese ihtiyaçlarına göre bölüştürülmesi tarzında— devletin, komünlerin veya ortaklıkların bütün üyeleri için müşterek olursa, o sistem **komünizm** adını alır ki, sosyalist rejimin son kertesi budur. Yalnız istihsal ve taşıt

vasıtalarını hedef alan sistemin adı **kollektivizmdir**. Kollektivizm denilen sistemde kişiler ürünlere ve menkul mallara sahip olabilirler. Her sosyalist okulun varına ait görüşleri başka başkadır. Sosyalizmden sosyalizme fark vardır.

Son otuz yıl içinde toplanan sosyalist kongrelerinin en önemlilerinden biri Erfurt Kongresi olmuştur. Bu kongre, programını hiç bir suretle iki anlama gelmeyecek şekilde, şöyle özetliyor:

«Ancak, —toprak, maden ocakları, âletler, makineler, taşıt araçları gibi— istihsal vasıtaları üzerindeki özel kapitalist mülkiyetinin sosyal mülkiyet haline gelişi ile ve ticarî istihsalin sosyete tarafından ve sosyetenin kendisi için yapılan sosyalist istihsal haline gelişi ile dir ki, büyük işletme ve sosyal emeğin gittikçe artan verimliliği bugünedek sömürülen sınıflar için bir yoksulluk ve baskı kaynağı olmaktan çıkıp her cihetçe mutlu gelişme ve ilerleme ve bir yüce iyilik kaynağı olacaktır.»

Günümüzde sosyalist okulları ve partileri artık hor görücü ve muammalı bir tavır takınmaz olmuşlardır. Konuşuyorlar ve faaliyet gösteriyorlar. Karl Marx, sosyalist organizasyonun azıcık tafsilâtli bir taslağını bile çizmek istememişti. İtiraf etmeli ki, sosyalizm uzun müddet bir muayyen doktrin olmamıştı. Bugün dünyayı devrimleştirecek ve değiştirecek olan formülü bulmuş gibidir; ve gittikçe artan bir organizasyon ve propaganda çabası sayesinde, Avrupa memleketlerinde iktidara doğru yürüyor.

Yarın, kapımızda olacak!

Sosyalizme dış bilemiyelim. Bilâkis!. Ona inanalım. Ona iman edelim. Ona umut bağlayalım. Sosyalizmin başarısızlığı, insan zekâsının başarısızlığı olacaktır. Zira, bugün insan umudunun en yüksek zirvesinde görünen ancak sosyalizmdir. Günün birinde zincirleri parçalıyacak ve insanlığı esaretten kurtaracak olan odur. Yiğınların daha yüksek bir hayat, daha tam bir adalet özleyişini gerçekleştirecek olan odur. Yarınki sitede hüküm sürecek odur. Sosyalist doktrinine güvenelim. Mücadelemizde hak ettiği yeri alsın.

Fakat bugünkü şartlarda hürriyete henüz kavuşmuş bir millet için büyük bir siyasi devrimin peşi sıra ister istemez gelen karışıklık ortasında derhal sınıf savaşına atılmak memleketi zararlı olabilir. Biraz iyilik beklerken çok kötülük doğabilir. Her ne pahasına olursa olsun buna meydan verilmemelidir. Amaca iyi niyetle varmalıyız. İktidarlar ön görürlü olmalıdır; bugünden tezi yok, büyük sosyal reformların temellerini atmalıdır. Gecikmeden, insan dayanışmasının güzel, büyük, gerçek eserlerini yaratmağa koyulalım. İktidar ilk olarak köylerimizi harabiden, tefecilikten kurtarmakla işe başlasın, köylüyü bu belyeden kurtarsın. Vergi meselesinde, nisbi eşitlik gerçek eşitlik demek olmadığına göre, progresif vergi prensibini kabul etsin. Vergilerde müterakkilik yani ilerleyicilik esasını benimsesin. Zira bugünkü vergi sisteminde, zengin, artan malının sadaka bile denemiye-

cek kırıntısı ile vergisini ödüyor; fakir ise somunundan koparıp veriyor. (2)

İktidar, aynı zamanda, yabancı kumpanyalar nezdinde müdahalede bulunmalıdır. Bu kumpanyada çalışanların yaşama durumunu derhal düzeltmek şarttır. Böylece grevleri vukuundan önce önleme yoluna gidilmelidir. Bizde iş örgütlenmemiştir. Ne korporasyon adını taşımağa lâyık korporasyonlar; ne de henüz rüşeym halinde sendikalar var. Bu şartlar altında, patlak verecek grevler uzun müddet süremez, genişleyip yayılamaz. Fakat bu grevler hattâ kısmî de olsa, hattâ çabucak sona da erse, siksik tekrarlandığı takdirde, gerek ekonomik durumumuz ve gerekse kamu düzeni için üzücü sonuçlar doğurabilir. Hem memleketin yüksek menfaati adına hem de yeni rejimin menfaati adına ne pahasına olursa olsun, bundan kaçınılmalıdır.

Bu rejim yığınlarda büyük ümitler uyandırdı. Çalışanların gözleri önüne harikulâde ufuklar açtı. Yığınlar birşeyler bekliyor, birşeyler umuyor. Mütereddit ve mızımız bir politika ile onların umutlarını boşa çıkarmamalı. Kardeşlik ve adalet sözleri karın doyurmaz. Yığınları yoksulluktan kurtarmak gerektir. «Boş vaitlerle katıklaştırmış şarabı» onlara, gönül rızası ile, yutturamayız. Büyük hayal kırıklıklarından doğan büyük kızgınlıkları önleyelim. Halk için birşeyler yapalım!...

Görülüyor ki, sosyalizmi büyük bir coşkunlukla savunan Ali Namık, meseleyi önemle ele alıyor; sosyalizmin ne olduğunu ve sosyalistlerin ne istediklerini anlatmağa çalışıyor; ve bu arada, komünizmin ve kollektivizmin tariflerini vermeği de unutmuyor.

Ali Namık, Marksçı sınıf savaşını —memleketin özel durumuna ve günün şartlarına— uygun bulmamaktadır. Sınıf savaşı hemen gerekmez, diyor; bundan fayda yerine zarar doğma ihtimalini düşünüyor. Gene memleketin özel durumu ve o günkü şartlar karşısında, sınıf savaşı okulu olan grevlere de taraftar değil: Uluorta grevlerin başarısızlığa uğrayacağından korktuğu için. Buna karşılık çalışan yığınların ve fakir halk tabakalarının lehine, vakit kaybetmeden, reform hareketlerine girişilmesini istiyor ve bunda ayak diriyor.

Ona göre: mülkiyet sahibi idareci sınıflar progresif yani basamak basamak ilerleyici tedbirlerle, geniş ve faydalı müsaadekârlıklarla emekçi yığınların ıstıraplarını azaltabilirler ve azaltmalıdırlar. Böylece, kapitalist mülkiyet yerine sosyal mülkiyetin geçmesini merhale merhale hazırlayan sosyalistlerin özledikleri siyasi devrim gecikecek veya hiç değilse barışçı bir çözüme yönelecektir.

Ali Namık, insanın vatanı yalnız MEKÂN içinde değildir —diyor— Bir de ZAMAN İÇİNDE VATAN vardır. Yani, bir toplum —demek istiyor—, hangi toprak parçası üzerinde yaşarsa yaşasın, hangi dili kullanırsa kullansın ÇAĞDAŞ MESELELERE sırtını çeviremez, gözlerini kapayamaz ve aslâ YENİ AKIMLARın dışında kalamaz.

Ali Namık'a göre:

Türkiye, muhtemelen sosyal meselenin umumî seyirinde doğrudan doğruya hiç bir rol oynamıyacaktır. Fakat, buhar ve elektriğin mesafeleri hiçe indirdiği bir dünyada —diğer Avrupa devletleri iş araçlarını işçilerin ellerine geçirttiği takdirde—, ister istemez, köhne sosyal şekiller yerine, yeni bir düzen koymak zorunda kalacaktır.

CELÂL NURİ SOSYALİZMİN ÖNEMİNİ NASIL BELİRTMİŞTİ?

İkinci Meşrutiyet yazarları arasında sosyalizmi savunanlar olduğu gibi, bu akıma karşı koyanlar ve doktrini incelemedikleri halde eleştirenler de vardı. Bir kısım yazarlar da, konuyu —kendi deyişlerine göre— tarafsız bir açıdan ele almağa çalışmışlardı. Bu son kategoriye girenlerin en ünlülerinden biri de Celâl Nuri'dir.

Celâl Nuri, Âyan âzasından (Senatör) Giritli Nuri Beyin oğlu; ve, ana tarafından, Mesnevi şarihi Abidin Paşanın torunudur. Prof. Dr. Suphi Nuri İleri'nin ağabeyi idi. Türkçe ve Fransızca basında yer alan çeşitli eserleriyle tanınmış bir yazardı; her alanda kalem oynamış bir püblisistti.

Celâl Nuri'nin sosyalizm konusu ile ilgili birçok yazıları var. Biz ilkin, **Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniyye**'nin ilk basılışına eklediği bir makaleyi ele alacağız (3).

Makalenin başlığı şu: «Saltanat-ı Istikbâl, Istikbâl-i Saltanat». Yazar, buradaki «Saltanat» kelimesini hâkimiyet yani egemenlik anlamına kullanıyor: «Geleceğin Egemenliği, Egemenliğin Geleceği».

Yazar, bu yazısında, sosyalizmi incelemek iddiasında olmadığını söylemektedir. Ne aleyhte, ne de lehte fikir yürütmek istemiyor. Amacı şundan ibaret: Sosyalizmin XX. yüzyılın ilk yarısında kazandığı olağanüstü önemi belirtmek; ve, sosyalizmin, kısa bir süre içinde, millî hâkimiyeti yani ulus egemenliğini ele alacak biricik kuvvet olacağını bildirmek.

Yazar diyor ki:

Avrupadaki partilerin ne suretle meydana geldiği, ne gibi gelişmelere kavuştuğu, bugün hangi Partilerin iş başında bulunduğu, bir de ne gibi fraksiyonların nüfuz kazanacağı cidden incelenmeğe değer bir meseledir.

Bu meselenin teorik olarak incelenmesi, biz Türkler ve Osmanlılar için büyük bir pratik fayda sağlayacaktır. Politika bir dereceye kadar yarını keşfetmek demektir. Geleceğin kuvvetlerini şimdiden inceleyip iyice araştırmalı ki, yakın zamanda kimlere dayanmak gerektiğini anlayabilelim. Fransada on onbeş yıldanberi Radikal Sosyalist denilen bir Parti var. Bu Parti açıktan açığa sosyalistliğini ilân edemiyor. Radikal Sosyalist Partisi idare-i maslâhatçı ve müraî bir Partidir. Bununla beraber nüfuz ve çoğunluk kazanmıştır. Hattâ Cumhurbaşkanını da Radikal Sosyalist idi. Almanya'da, Başvekil Baron fon Betman Holveg ne derse desin, Demokrat Sosyalist Partisi gerek sayı, gerek önem bakımından en büyük Partidir.

İngilterede, ahali «partikularist» —yani kendi gücüne toplumun ve hükümetin gücünden ziyade bel bağlar— olduğundan SOSYALİZM Büyük Britanyada ve Anglo - Saksonların oturduğu kıt'alarda pek o kadar ilerlememişti. «İngilizlerin Üstünlüğü Neye Dayanıyor?» adındaki ünlü eserin yazarı mahut Edmon Demolen bu karışık meseleyi eserinde bahis ve münazara konusu etmiş ve, İngilizler, her şeyden önce partikularist olduklarından sosyalizme fazla ihtiyaçları bulunmadığını —hayli gürültü patırtı ile— dünyaya ilân etmişti.

Olaylar bu yazarı feci surette yalanlıyor. İngilterede sosyalizm hızlı adımlarla ilerliyor. Hâlâ sürüp giden ve Almanyaya da geçen siyah grev tezimizin en inandırıcı ve kesip atıcı delilidir.

Yeni dünyada da, sosyalizm, —âdeta şimdiye kadar Almanyada-kine, Fransadakine benzer büyük bir saldırış göstermediğine pişman olmuş gibi— akıllara şaşkınlık verecek bir surette ilerliyor.

Dünyanın her yerinde, endüstrisi olmyan Türkiyede bile bu mesleğin yolcusu olan kimseler var. (Bilmem neden bu hususta Yunanistan bir istisna teşkil ediyor?) Sosyalistlerin hepsi de yarına güvenerek, ve inanarak, canla başla çalışıyorlar.

İtalyada bile bütün halk, beş buçuk altı ay önce, Trablus için kana ve ete susamış yirtıcı hayvanlar gibi kurdukları vakit, her türlü engellere rağmen, sosyalistler korkmıyarak ileri atılmışlar ve umumî greve kadar gitmişlerdi. Bunların bu yiğit davranışları bile anlam taşımaktadır.

Biz, bu yazımızda, sosyalizmi incelemeyeceğiz. Aleyhinde, lehinde de bulunmıyacağız. Maksadımız sosyalizmin şu yirminci yüzyılın ilk yarısında fevkalâde ehemmiyet kazandığını anlatmaktır. Sosyalizm, her nerede ise, şöyle beş on sene sonra, Avrupa ve hattâ Amerikada milli saltanatı yani ulus egemenliğini ele alacak biricik kuvvet haline gelecektir. Biz işte biraz bundan bahsedeceğiz.

Bugün bu sosyal ekole girenler örgütlenmiş, dehşetli ve heybetli bir kuvvet meydana getiriyor. Hepsi düzenli sendikalara, sendikalar federasyonlara, federasyonlar da (ne yazık ki bu iki kelimenin Türkçe karşılığını bulamadık) bir Merkez Komitesine bağlanıyor. Bu organizasyon o kadar kuvvetlenmiştir ki —velev vine sosyalistlerin zararına olsun— dünyanın her yerinde, bir dakikada, bir anda umumî grev ilân edip Hükümetin başında bulunan muhtelif Partileri, çeşitli Hükümetleri altüst etmeğe muktedirdir.

Gidiş, böyle bir umumî grevin pek muhtemel olduğunu ve yaklaştığını gösteriyor.

Ünlü bir sosyalist hatibin bir kitabında okumuştum: Bir kusun, bir civcivin meydana gelmesi için, her şeyden önce yumurtanın içinde bir gelişme devri geçirmesi gerektir. Ancak ondan sonradır ki, bütün varlığını ispat için, baş kaldıracak, ayaklanacak, güçlenen gagası ve burnu ile yumurtayı kırıp çıkacaktır. Sosyalistler de şimdi bir gelişme devresi geçiriyorlar. Teşkilâtlarını düzene koyuyorlar. Bir kere bu yolda yapacak bir şey kalmayınca, onlar da tıpkı yumurtanın

içindeki rüseyim gibi bir ihtilâl yapacaklar, biraz cebir ve şiddet gösterecekler, nüfuz ve iktidarı, Devlet ve Hükümeti ele alacaklardır.

İşte adı hatırıma gelmiyen hatip, sosyalistlerin programını, gelecekte tutacakları yolu şu suretle özetliyor.

Sosyalistler burjuva (işte bir kelime ki Türkçesini bulmak henüz bana müyesser olmadı) hükümetlerinden, Hükümet kapitalistlerden, militarizmden, dayanamaz bir dereceye gelen silâhlanmadan, sömürgeler ve emperyalizm (cihangirlik) usullerinden bıkmış usanmıştırlar. Garibi şu ki, hemen işçinin tümü, emekçiler ve çalışan kişiler sosyalist olduğundan, onlardan meydana gelen ordular da artık bugünkü hükümetlere emniyet bahsetmiyor. Donanmadan pek ziyade korkuluyor.

Sosyalistler artık bugünkü usulün eskidiğinden, çürüdüğünden bahsediyorlar; insanlığın bugünkü ve gelecek mutluluğunu sosyalizm sağlayacak diyorlar; ve iddialarını, bazen, silâh ve kargaşalık kuvvetleriyle ispat ediyorlar.

Celâl Nuri, sosyalistlerin emperyalizm ve sömürge politikasına karşı tuttukları yolu pek yerinde bulmaktadır.

Sosyalistler, hele emperyalizm beliyyesine karşı bütün bütün isyan ediyorlar. Sosyalist Partisinin Avrupa Parlâmentolarındaki Milletvekilleri ve senatörleri hiç bir vakit sömürge bütçelerini, sömürge savaşı için istenilen kanun projelerini kabul ve tasvip etmemişlerdir.

Diplomasi, Devletlerarası aldatma politikası, bu mezhebin (yani sosyalizmin) en ziyade zıddına giden şeydir. Onun için, Hükümetin başına geçer geçmez, sosyalistlerin yapacağı en birinci iş aldatma siyasetine, entrika hükümetine bir son vermektir.

Emperyalizm ve sömürge politikasına karşı, cihani kaplıyan bu Partinin ittihaz ettiği meslek pek isabetlidir.

Gerek Almanyada, gerek Fransada sosyalistler Fas meselesinin sürüp gittiği bütün o uğursuz yıllarda daima Hükümete muhalif oldular; onları tenkit ettiler ve maskaraya aldılar. Serseri siyaseti, sergüzeşt arkasında dolaşmak politikasını —ki Ortaçağın zararlı bir mirasıdır— şiddetle reddettiler.

Celâl Nuri'ye göre, geleceğin hâkimiyeti bu Partinin eline geçecektir; gelecekte egemenliğin bu Partide olacağı besbellidir; kesin ve düzenli adımlarla ilerliyen sosyalizmi hiç bir kuvvet durduramayacaktır:

İşte istikbal saltanatının bu umumi Parti eline geçeceği ve saltanat istikbâlinin bu Partide münceli olacağını görüyorum. Zaten istatistik cetvellerine bakılacak olursa bu Parti nüfuz ve kudretinin, üyelerinin daima ve daima arttığını, geometrik bir oranda ilerlediğini görüyoruz. Med yani denizin yükselip kabarması halinde —her türlü engellere rağmen— suların ilerlemesi gibi, şimdiki halde, sosyalizmin

de kesin, biteviye, düzenli adımlarla gittiği —evet! Kendimizi aldatmıyalm— bir olupbittidir. Cezir ve med yani gelgit denilen yükselme ve çekilme halinde dalgalara karşı gelebilecek bir kuvvet bulunmadığı gibi, sosyalizmin de bu yayılma hassasına karşı gelecek hiç bir kuvvet, hiç bir Parti görülüyor. Sağ Partiler, her yerde, artık ihtiyarlamış, sönmüş, tükenmiş, kısırlaşmış bulunuyor. İstibdat mevsimi nasıl mevsimini geçirmiş, nüfuz ve iktidarı hürriyet ve meşrutiyetin eline teslim etmiş ise, bugün de sağ Partilerin hükümeti sol Partilere teslim ettiğini görüyoruz. Kezalik bu sol Partilerin de mütedilleri ve müfritleri olduğundan, birincilerin de nüfuzu ikincilere bırakmak üzere bulunduğunu müşahade ediyoruz.

Celâl Nuri, yazısının sonunda, şunu anlatmak istiyor ve haykırıyor: Sosyalizm akımına yabancı kalamayız! Sosyalizmi incelemek zorundayız! Sosyalizme gereken önem verilmelidir!

Hükümetimiz ve toplumumuz bu akıma yabancı olmamalıdır. Bu akım, bu umumi hareket, cidden tetkik ve tettebbua lâyıktır. Gelecekte kimlerle, ne gibi rey ve fikir sahipleriyle işimiz olacağını şimdiden bilmeliyiz. Osmanlı toplumu gelecekte ne gibi partilerin, cemiyetlerin, kişilerin kendi aleyhinde bulunanlara karşı muhalif olabileceğini açıkça belmilidir.

Bugün büyük bir gurur ve azametle dünya siyasetine buyruğunu yürütmek isteyen bazı heyetler ve onların başına konan bazı ulu Devlet adamları, emin olunuz, on on beş sene sonra o ihtişam kürsülerinden, kuruldukları o tahtlardan inecekler; iktidar makamını başka iktidar erbabına, başka fikirli ve başka nazariyeli adamlara bırakmak mecburiyetinde bulunacaklardır.

Türkiye gelecekle ilgisini kesemez; yarına hâkim olan bu kuvvetler umumî siyaseti, bütün diplomasiyi, onun geleneklerini, hattâ askerlik ve cihangirlik usullerini değiştireceklerdir. Onun için hükümet heyetimiz sosyalizm ile uğraşmamazlık edemez. Adam sen de, sosyalizm de nedir? Diyemez. Sosyalizmi önemsiz bir surette telâkki edemez ve etmemelidir.

* * *

İşte, Celâl, Nuri, kendi görüşüne göre, sosyalizmin önemini böylece belirtmek istemişti. Bundan yarım yüzyıl önce sosyalizme ilgilenmek ve onu incelemek gerekliliğini —duymak istemiyenlere— duyurmak istemişti. İttihâd-ı İslâm adlı eserinde de yukarıda sunduğumuz yazının büyük bir parçasını aynen bulabiliyoruz. Şunu da hatırlatalım ki, SOSYALİZMİN ÖNEMİ üzerinde ısrarla duran yazar, diğer bazı eserlerinde sosyalizmi ve SOSYAL MESELE'yi ele aldığı gibi, İSLÂMIYETLE SOSYALİZMİN MÜNASEBETLERİ konusundaki görüşünü de ileri sürmeği ihmal etmemiştir.

İBRET GAZETESİ VE BİRİNCİ ENTERNASYONAL

1871 Paris Komuna'sından sonra, Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde yayınlanan Türkçe neşriyate göz gezdirdiğimiz zaman, —farazâ, Sadriâzam Âli Paşanın kalemiyle— Enternasyonal'e hücum edildiği gibi, şu veya bu sebeple, onu korumağı üstüne alanların da çıktığını görüyoruz. Bu cümleden olarak, Paşanın siyasi muarızlarından Namık Kemal'in imzasıyla Paris Komunası'nın apolojisini yapan İbret gazetesinde, Enternasyonal'in de müdafaasına şahit olunmaktadır. Gazetenin yazarlarından Nuri Bey (4), Namık Kemal'in **Phare de Bosphore**'a «Reddiye» sini —yani, Komün üzerine açılan tartışmalardan birini— ihtiva eden sayıda, batıdaki kapitalist - işçi savaşına dokunduktan sonra, grevleri de haklı göstermiş ve Enternasyonal'i tanıtmaya çalışmıştır.

Nuri Bey'in makalesi «Medeniyet» başlığını taşıyor. (5) Muharrir, bu makalesinde, Enternasyonal'in, cehil yüzünden, memleketçe tanınmadığını söylüyor; ve, bu Cemiyetin maksadını izaha gayret ediyor:

«Enternasyonal namıyla maruf olan Cemiyet ki Avrupanın bazı mahallerinde garazen burada ise cehlen âsaiş-i umûmiyi ihlâlê safî bir heyet bilinmiştir. İşte o cemiyetin maksadı sırf medeniyetten murad olunan neticeyi hâsıl etmektir.

Bu Cemiyetin maksadının husulünü tesri için esbapta bazı şidet göstermesinden korkuluyor. Vâkıa bu suret muhtemeldir. Fakat şimdiye kadar göstermedi, ileride gösterirse kullandığı vesait takbih olunur. Lâkin yine maksadını tahsine mecburuz.»

Yazara göre, herkesin emeği nisbetinde faydalanamadığı bir sosyeteye medenî bir sosyete denemez:

«Bir memleket şimendiferler, yollar, caddeler, gazlar, tiyatrolar, çalgılı kahveler, bunlar gibi zevk ve ihtiyaca müteallik ne kadar esbabı cami olursa olsun mademki herkes orada sa'y nisbetinde müstefit olmak hakkından mahrumdur, orada sahihen medeniyetin vücudu nasıl tasavvur olunabilir?»

Batıda fabrikatörler işçileri köle gibi çalıştırıyor:

«Avrupanın hemen her tarafında ameşe güruhu (6) yürekler dayanamayacak bir haldedir. Bir fabrikacı mâlik olduğu sermayesi kuvvetiyle birkaç bin kişiyi esir gibi kullanıyor. Gördükleri işin onda birine mukabil olacak derecede bile ücret vermiyor. Öyleyse niçin çalışıyorlar? Ya ne yapsınlar? Ameleden biri ücretin killetinden dolayı bir fabrikayı terkettiği takdirde başka fabrikaya kabul olunmaması için fabrikacıların ittifakı var.»

Enternasyonal, işçilerin birliğine çalışmakta; grevler kapitalistlerin gayr-i meşru kazançlarını önlemektedir:

«Ya amele niçin öyle bir ittifak etmiyorlar? Evet, işte Enternasyonal Cemiyeti o ittifakı tavsiye ediyor. Ve hin-i vukuunda icap eden muavenet-i nakdiyede de aslâ kusur etmiyor. Bunun üzerinedir ki ekser mahallerde amele bil'ittifak işlerini tatil ediyorlar. Ve fabrikacıları bir dereceye kadar eskisi gibi suret-i gayr-i meşruada müstefit olmadan mahrum bırakıyorlar.»

Şunu da derhal söylemek gerekir ki, makale yazarı, kapitalist dünyasının tenkidini ve Enternasyonal'in savunmasını, müslüman Osmanlı sıfatiyle ve islâmcı açıdan yapmıştı. Yani, omuzunda «ittihad-ı islâm» bayrağıyla ve sömürülen islâm ülkelerinin derin bir uykudan sonra gözlerini ovuşturmağa başlayan burjuvazisi adına konuşuyordu. Filvaki, başta Kemal Bey olmak üzere, **İbret** gazetesini çıkaranlara göre, islâm birliği mukaddes bir fikirdi; ve, ibretçiler bu birliği özliyen hamiyet sahiplerinin önüne düşmekle övünüyorlardı. Bu sebeptendir ki, makale yazarı, batı medeniyetinin aksaklıklarını göstermek için işçinin yoksulluğunu ele alıyor; ve, bu vesile ile de —cebir ve şiddete baş vurmamak yani zor kullanmamak gibi ihtirazî bir kayıtlarla—, Birinci Enternasyonal'i alkışlıyor. Bundan sonra da, inandığı tezi ileri sürecektir: Batının arayıp bulamadığı uygarlık islâmiyette vardır. (7)

NAMIK KEMAL SOSYALİST MİDİR?

Yeni İstanbul Gazetesinde, **Kimmiş Şu «İlk Osmanlı Sosyalistleri?»** başlıklı bir yazı yayınlandı (8).

«Sosyalizmden kurtuluş uman kör ve sağır ruhlara ithaf» edilen bu yazıda, sayın yazar, şöyle diyor:

«Bir defasında işi mugalataya getirip, YÖN dergisinde Vatan Şairi Namık Kemale sosyalistliği yakıştırmışlardı... Bu yanlış yalan iddiayı, Namık Kemal'in İbret ve Diyojen'de çıkmış yazılarını inceleyerek çürütmeğe çalışmıştık.»

Gerçekten, sayın yazar, **Düşünen Adam**'da (9), YÖN'ün **NAMIK KEMAL SOSYALİSTTİR** tezine karşı, «**Namık Kemal Sosyalist değildir**» başlıklı bir yazı ile kalem savaşına atılmıştı.

Düşünen Adam yazarına göre:

«YÖN dergisinin Namık Kemal ile Ziya Gökalp'ı sosyalist göstermesi düpedüz yalandır. Hiç bir belgeye dayanmamaktadır. Namık Kemal'in gazetecilik döneminde hangi meselelere dokunduğunu ve bu meseleler karşısında neler düşündüğünü anlamak için İBRET, DİYOJEN gibi gazetelere bakmak kâfidir.»

Namık Kemal, sosyalist olmak şöyle dursun, konservatördü ve özel teşebbüse bağlı idi:

«Devrinin aydınları arasında Namık Kemal belki en fazla muhafazakâr olanı ve ferdi teşebbüse bağlı kalanı idi.»

Düşünen Adam yazarına göre; Namık Kemal, bütün problemlerde üstünkörü davranmış, hiç bir meselede derine ve yaşadığı ortamın illetlerine inememişti, Hikmet Feridun Afrikayı nasıl gezmişse o da Avrupayı öyle dolaşmıştı:

«Üstelik düşüncelerinde bir genellik vardı. Hiç bir meselede derine inmemişti. Namık Kemal bizim büyük gazeteciler gibi, bir ansiklopedist idi. Avrupaya gittiği zaman da, Ahmet Mithat Efendi gibi, Sorbon'un binalarını, bahçesini, kabasaba ve gazete haberleri dahiline giren zenginlikleri görmüş; yaşadığı ortamın sebeplerine inmemişti. Onun Avrupa konusunda edindiklerinden farksızdır.»

Gazeteci Namık Kemal, el attığı konular arasında, acaba, **KOMÜN** meselesine de dokunmuş mudur? **Düşünen Adam** yazarı, bu soruyu cevaplandırmak amacı ile, **Diyojen** ve **İbret**'ten birçok makaleler zikrediyor; Namık Kemal'in polemik yaptığı yabancı dilde çıkan gazeteleri sayıyor ve 1871 olaylarından bahsettiği halde **PARİS KOMÜN**'ünün sözünü bile etmediğini söylüyor:

«Gene aynı gazetenin (İbret'in) 3 numaralı nüshasında **Ahlâk** başlıklı makalesinde, 1871 Fransasından bahseder. YÖN'ün telmihinde bulunduğu **COMMUNE** idaresinden söz bile açmaz.»

Düşünen Adam yazarı, bu noktada ısrarla duruyor. Namık Kemal, —ona göre— 1870 — 1871 Fransasından bahseder; fakat, **KO-MÜN'den kat'iyen söz açmaz:**

«Namık Kemal, **İbret**'in 5 inci sayısında da tekrar, **Muharebe-i Ahirenin Sebepleri** başlıklı yazısında, 1870 — 1871 Fransasından bahsettiği halde **COMMUNE'den söz açmaz.»**

Düşünen Adam yazarına göre; sömürgeciliğin bile farkında olmayan Namık Kemal **SOSYALİST** değildir, hattâ sosyal meselelerle de uğraşmamıştır, ve fazla olarak ta Avrupa kapitalizminin sömürgeciliğini övmüştür:

«Namık Kemal sosyal meselelerle uğraşmaz. Bazı kavramlar üzerinde avamca durur, satıhta kalır. Açıklamaları kendine göredir ve sistemsizdir. Meselelerin o kadar sathındadır ki, **Terakki** başlıklı makalesinde (**İbret**, sayı 45, kasım 1872) gelişmekte olan Avrupa kapitalizminin sömürgecilik safhası üzerinde övücü sözler eder. Daha sömürgeciliğin bile farkında değildir.»

Düşünen Adam yazarı **SOSYALİST NAMİK KEMAL** tezini savunanları (10) yalancılıkla suçlandırmaktan ve cidden çok ağır bir **töhmət altında bırakmaktan çekinmiyor:**

«O'nu sosyalist göstermek düpedüz yalandır. O, liberal kapitalist kalkınmanın asıl mahiyetine bile inememiş, çok satıhta kalarak ancak gazete havadislerine dayanarak, basitin basiti bir hayranlık ifade etmiştir.»

Namık Kemal'in meşrebi sosyalizmden çok uzaktı, diyen **Düşünen Adam** yazarı, sözlerini şöyle bitiriyor:

«Görülüyor ki, Namık Kemal şu veya bu şekilde, hattâ **karineler** yoluyla de olsa sosyalist gösterilemez. O olsa olsa 18 — 19. yüzyılın liberalizminin etkisi altında kalmış bir yazardır. Devrini ilmi ve sistemli bir şekilde kavramamış, ancak, bir takım kavramlara, meşrutî fikirlerinden dolayı, siyaset icabı, bir gazeteci olarak ilgi duymuştur. **YÖN** dergisi yalancının mumunun yatsıya kadar bile dayanamayacağını bilmelidir. Yazılarında daima çalışmayı ve daha çok servet ve terakkiyi övütlüyen Namık Kemale sosyalist demek, her dalaverayı mübah gören komünizmin makyavelist taktiğine kapılmaktan başka bir mâna ifade etmez.»

Namık Kemal, «sıradan bir aydının dahi yabancı değilken» —yani herkes onun sosyalist olmadığını bilirken— acaba, **YÖN** dergisi **ALDATMACA YOLUNU** neden seçmiştir? **Düşünen Adam** yazarına göre, bunun izahı şudur:

«**YÖN**'ün bu aldatmaca yolunu seçmesi, olsa olsa içinde buldukları fikirsizlik, gaflet ve dalâlet ile açıklanabilir.»

Acaba, Namık Kemal, —**Düşünen Adam** yazarının iddia ettiği gibi— **Komün'den hiç bahsetmemiş, Komün'den kat'iyen söz açmamış, hattâ Komün'ün sözünü bile ağzına almamış bir kalem sahibi**

midir? Yoksa, **İbret** gazetesinde Komün'den bahsetmiş, Komün'den söz açmış ve hattâ Komün'ün apolojisini yapmış bir gazeteci mi?

Namık Kemal'in Komün'den söz açtığı ve Komünü coşkunlukla savunduğu inkâr kabul etmez bir gerçektir. **İbret** gazetesi koleksiyonu meydana. Belediye Kütüphanesine kadar zahmeti göze alan her okur yazar vatandaş bu koleksiyondan kolayca faydalanabilir. Namık Kemal'in imzasını taşıyan yazıya gelince, o da, **YOK EDİLEMEZ BİR BELGE** halinde, olduğu gibi duruyor. **İbret**'in 8 inci sayısını (12 Haziran 1288, Pazartesi) açalım ve Namık Kemal'in Reddiyye başlıklı yazısını beraber okuyalım:

«Devair-i Belediye tarafdârânı (Komün taraftarları) hakkında olan makaleye gelince, **İbret**'te anların mesleklerinde hakkaniyet ve haklarında vuku bulan isnadattan beraet-i zimmeterine dair iki buçuk sütuna kadar delâil gösterilmişti. **Far dö Bosfor** ise —Mösyö Tier dahi o re'ye bulunduğundan mıdır nedir?— yalnız Daire-i Belediye tarafdârânının (Komünarların) ihtiyar ettikleri kaide haksız olmadığından bahsediyor. Yalnız bir takım ebniye-i miriyenin anların bazı tevabii tarafından yakıldığı erkek ve kadın bir takım petrolcuların itirafıyla müsbet olduğunu söylüyor.

Far dö Bosfor'un İstanbulda çıkan gazetelerden malûmat almakta gösterdiği kemale bakılırsa Avrupada geçen vekaiden haberdar olmasına pek de emniyet edemiyoruz. Binaenaleyh kendisine sunu ihtar ederiz ki bahsettiği makalenin muharriri daha Versaylıların silâh-ı zulmiyle dökülen kanlar sokaklarda seyyal iken Pariste idi. Mahkemelerde Devair-i Belediye tarafdârânını itham, müdafaa eden avukatları dinledi. İki tarafın efkârını iltizam eyleyen gazeteleri okudu.

Fransa zabitanı namında olan düşman tarafında gösterdikleri alçaklığın acısını evlâd-ı vatandan çıkarmak isteyen yadigârların in-safta hakguylukta ne mertebeye vasıl olduklarını lâaykiyle gördü. Binaenaleyh bunların hem hasım ve hem hâkim olarak Komünlere müteallik ettikleri ithamat arasında falan şöyle yapmış, falan bunu itiraf ediyor yollu ihtira ettikleri iftiralara inanamaz. Versay'ın hiç bir şeyi irtikâptan kaçınmayan casuslarıyla o mahut Jezvit güruhu meydana iken cemiyet-i beşerin islâhını maksat edinmiş ve bu maksat uğrunda feday-ı cânı göze almış olan bu kadar eshab-ı dâniş petrolcu sıfatını kullanmak gibi bir şeniayi bir vakit isnat edemez. Yine tekrar ederiz ki daireyi belediye taraftarını (Komün taraftarları) bir tahrip etmek isteselerdi ellerinde bulunan kalaların toplarıyla iki saat içinde bütün bütün mahvetmeğe muktedir idiler.

Zannımızca halka göre faide her sevin sahihini bilmektedir. Binaenaleyh evvelki bentte o kadar tafsiâta girişimiz bu mütalâadan neş'et ettiğini **Far dö Bosfor**'a ihtar ederiz.»

HAKAYİK-ULVAKAYİ'DEN BİR MAKALE

1870 Fransız - Alman Savaşını kovalayan hâdiseler Türkiyede de umumî efkârı derinden derine ilgilendiriyor; ve Türkçe gazeteler Avrupadaki siyasî olaylara geniş sütunlar ayırarak, okuyucuları tatmine çalışıyorlardı. Bizde, Marx'tan yapılan ilk çevirme bu tarihlere düşmektedir. Karl Marx imzasını taşıyan yazı, «Cemiyet-i ilmiye-i Osmaniyeh Matbaası» nda çıkarılan HAKAYİKULVEKAYİ gazetesinde yayımlandı (9 Şubat, efrencl 21, 1871).

Yazıyı, aynen sunuyoruz:

«Deli Nüyuz gazetesinde münderiç bir mektubun suret-i müterce-mesidir).

Mösyö dö Bismark'ın Fransada gazeteler ve mebuslar vasıtasıyla halkın beyan-ı efkâr etmesine mümanaat edilmek töhmetini Fransa hükûmetine aziv ve isnat eylesinin mutlaka sahte bir şey idüğü müşarünileyhin ahval ve harekât-ı sabıkasından müstebandır. Çünkü sahihen Fransada efkâr-ı umumiyenin anlaşılması murad olunur ise bu bapta Versay'deki Monitör gazetesinin muharriri bulunan Mösyö Ştebre müracaattan başka bir çare yoktur.

Mumalleyh Bismarkın emri üzerine Prusya Meclis-i Mebusanında bulunmuş olan Mösyö (Babel) ve (Libknaht) nam zatlar Alsas ile Loren eyaletlerinin adem-i ilhaki tarafında beyan-ı efkâr etmiş olduklarından ve kezalik yeniden muharebe için akd-i istikraz olunmasını cerh ederek Fransa Cumhuriyetine alenî ibraz-ı hüsn-ü teveccüh ve Almanyanın bir Prusya kışlası heyetinde bulunmasına muhalefet eylediklerinden merkurmlar Devlet hayini deyu tutulup haps edildikleri gibi Brunsvik Komitesi âzası dahi yine esbab-ı mezbureden dolayı eyülün iptidasındanberi prangabend edilmiş ve hâlâ muhakemelerine bile bakılmamıştır.

Bunlardan başka Prusyanın haricinde tab'olunarak serbesti tarafını iltizam etmiş olan gazetelerin memalik-i mezbureye duhulü menedilmiş ve Fransanın şan ve şerefine muvafık bir surette akd-i sulh olunmasını talep zımında her gün toplanmakta olan amele güruhu cemiyetleri Prusya neferat-ı zaptiyesi marifetiyle dağıtılmıştır.

General Falkenştaynın beyan ve tarifinden dahi anlaşıldığı üzere Prusya Hükûmetinin meslek-i resmisine mugayir meslekte ve Fransa aleyhine ilân olunan muharebeden istihsali murad olunan mevadin aleyhine bulunan her bir Almanlıya hayin-i Devlet nazariyle bakılmaktadır. Doğrusu eğer Ganbeta ve şürekâsı Fransada efkâr-ı umumiyenin mahvını murad ederler ise Prusyanın mesleğini ittihaz ile Fransada hâl-i muhasarayı ilân eylemelidirler. Fransız ordusu kâmilen esir olarak Prusyanın mahpeslerinde çürümekte olduğu halde

Prusya Devleti hâl-i muhasara yani usul-ü askeriyenin en fena bir usulünü ipkaya ve kavanin-i mülkiyenin şimdilik feshine kendini mecbur addediyor. Fransa toprağına bir milyon kadar Alamanyalı basmış iken yine Fransa Hükümet-i muvakkatası bu usulün ihtiyarına mecburiyet müşahede etmemiştir. İşte Fransa Hükümet-i muvakkatasıyla Prusya Devletinin meslekleri mukayese olunsa hangisinin efkâr-ı umumiyeye elverişli olduğu anlaşılır.

Galiba Mösyö Bismark kendi efkârını tervice Alamanyayı derece-i kifayede bulmuyor. Ezcümle Lüksanburg ehalişi Fransa hakkında izhâr-ı hüsn-ü teveccüh eylediği sırada müşarünileyh ehali-i merkumenin bu hareketini Lüksanburg bitaraflığını ihlâlê bir bahane addederek işi bir takım ifadat-ı resmiyeye bindirmiştir.

Belçika gazeteleri dahi Fransaya olan teveccühlerini meydana koymakta olduklarından, Brükselde bulunan Prusya sefiri yalnız Prusya aleyhinde bulunan gazeteleri değil Fransaya gayret verecek surette bir lisan kullanan evrak-ı havadisın kâffeten men edilmesini Belçika vükelâsından talep etmiştir. Halbuki bu talebe muvafakat Belçika Şartnamesinin tatil olunmasını muciptir.

Bu kabilden olarak Stokholm gazetelerinden bazıları Kral Giyyomun degâr olan taassub-u diniyesi hakkında letâifâmiz bazı fıkralar derc etmiş olduklarından derhal Bismark İsveç Devletine tahriratlar irsaline mübaderet ettiği gibi Petersburg gazetelerinin dahi bazılarını tuttukları yoldan çevirmiştir.

Şu kadar ki müşarünileyhe Petersburga Katiyulmfad ve şedidülmeâl tahriratlar irsal etmeyip reca ve niyaz yolunu tutarak Petersburg gazetecilerinin Dahiliye Nezaretine celbiyle bunlara Rusyanın dost-u sadığı olan Prusya Devleti aleyhine hiç bir şey yazılmamasını ihtar ettirmeğe muvaffak olmuştur ve mezkûr gazetecilerden Golos nâm gazetenin muharriri bulunan Mösyö Sagülsak Prusyanın bu vehile vukubulan istirhamını ketm etmiyerek gazetesiyle neşrelemiş olduğundan merkum polis marifetiyle derhal kaldırılmış ve nereye gittiği hâlâ malûm olamamıştır. Merkum hakkında bu yolda muamele olunması mücerred Rusya Devletinin Prusyanın Cinayet Kanunnamesine tevfik-i hareket etmek istemesinden neşet etmiş olmak gerektir. Zira mezkûr Kanunnamenin bir bendi ahkâmınca bir ecnebi gerek kendi memleketinde ve gerek memaliki ecnebiyede Prusya Kralı hakkında şifahen veya tahriren haşmet-i Kraliye yakıştırmayacak bir lisan kullanır ise oı adama hain nazariyle bakılıp muahaze edilmesi iktiza eder.

Şurasından dolayı memnun olabiliriz ki Fransa şimdi yalnız kendisi için değil Almanyanın ve Avrúpanın hürriyet ve serbestisi için fedây-ı can ederek kanını dökmektedir.

İmza

Karl Marks»

Marx'ın imzasıyla «Demir Başvekil» e yapılan bu yayım ateş de gösteriyor ki, bundan doksan dört yıl önce, —Daily News gibi sütunlarını hür düşüncelere açan İngiliz gazetelerinden aktarma yazılarla— gazetelerimizde, cumhuriyet ve hürriyet fikirleri serbestçe savunuluyordu; çevirme yoluyla, mutlakiyete ve despotizmi temsil edenlere karşı savaşıyordu.

Aynı sayıda, «Almanyada cumhuriyet efkârı eshabına dair bazı malûmat» başlıklı ve İsviçreden naklen bir makale daha vardır ki, bu da Bismark'a, despotluğa, cumhuriyet ve hürriyet aleyhtarlığına karşı yöneltilmiştir.

OSMANLI SOSYALİSTLERİNİN SOSYALİZM VE KOLLEKTİVİZM ANLAYIŞI

Osmanlı sosyalistlerinin (11) sosyalizm anlayışlarını ve kollektivizmi nasıl izaha çalıştıklarını öğrenmek istediğimiz zaman başvuracağımız kaynaklardan biri de Parti organı olan gazete ve dergilerdir. Biz, bu yazıda, bahis konusu gazetelerden **İnsaniyet** ve **medeniyet**'i ele alacağız.

Haftada iki defa yayınlanan insaniyet (**L'Humanité**) «Osmanlı Sosyalist Fırkasının nâşir-i efkârı» (**Organe du Parti socialiste ottoman**) idi. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü İbnüttahir İsmail Faik; idare ve yazı işlerine bakan da Hüseyin Hilmi.

Medeniyet gazetesi de Parti organı. Her iki gazetenin şiarı şu:

Milletim nev'i beşerdir vatanım ruy-u zemin

Osmanlı sosyalistleri, **İnsaniyet** gazetesine göre, sosyalizmi medeniyetin gayesi olarak kabul ediyorlardı. Onlara göre, sosyalistlik uygarlığın amacıdır. İnsanlara hukuk eşitliğini hakkiyle bahşeden sosyalistlik uygarlığın ve ilerlemenin **kardeşi**, **maarif de hepsinin başıdır**.

Medeniyet gazetesindeki makale (12) «Sosyalizm Nedir?» başlığını taşımaktaydı.

Bu makaleye göre:

Sosyalizme karşı ileri sürülen itirazlardan biri de sosyalizmin toplumdaki fertleri eşit bir kesime yükseltmeğe çabalamasıdır. Ameli itirazcular daima: «O mümkün olacak şey mi? Fıtratta, yaratılıştta insan birbirinden farklı olarak doğar, bir çiftçi ile bir Şekspir nasıl eşit olabilir?» derler. Buna cevap olarak deriz ki, bildiğimiz şey dünyada fikri ve ahlâki kuvvetler arasında tam eşitlik kurmak mümkün değildir. Bazıları bedence büyük ve diğerleri küçük olduğu gibi akıl ve ruhça dahi eşitsizlik daima mevcut olacaktır. Dünyada tam ve kâmil eşitlik hülyası felsefe taşı gibi bir rüyadır. Şu var ki, kapitalizmde insanın aklı en büyük baskı altındadır ve ekonomik şartlar aklın kanat açıp uçmasına engel olmuştur. Sosyalizm eşitlik devrinin gelmesini istiyor ve buna taraftardır. Özgürlük ve kardeşliği inkâr etmeden eşitliği inkâr etmek kabil değildir. Sosyalizmin izlediği şey şudur: Yalnız imkânlarda eşitlik, herkese eşit imkânlar sağlamak. Toplum, bağrındaki özgür kişiye uygarlığa ve ilerlemelere gitmek

için aynı vasıtaları, aynı fırsatları göstermelidir.

Hayat bahçesinde çiçeklerin letafet, renk ve kokuca aynı derecede olamamaları bir gerçektir. Feyz alıp fişkirmaları ve parlaklık kazanmaları için, adalet adına, aynı fırsatları yani aynı imkânları insanlara vermeğe borçlu olduğumuz ise daha büyük bir gerçektir. Bu büyük gerçeği de itiraf etmekten geri durmamalıyız.

Dünyada bir çocuk doğuyor. Bu çocuk dünyaya gelir gelmez iktisadi ahvalin baskısı altında ezilmeğe başlıyor. Kendisinde saklı duran ehliyet ve iktidarın büyüüp serpilmesine meydan bulamıyor; sefil kalıyor. Bu bir adaletsizliktir. İşte, sosyalizm bu adaletsizliği kaldırmaya çabılıyor. Ekonomik durumun önemi pek büyüktür. Yaşamının ve ahlâkın gelişip serpilmesi için gerekli zemini verecek olan ekonomidir. Hayatın kökleri iktisadi ahvaldedir. Hayatın büyümesi ekonominin vereceği gıdaya bağlıdır.

İşte, Osmanlı sosyalistlerinin istediği bu gıdanın eşit olması idi.

Osmanlı sosyalistleri mukaddes bir amaca doğru koştuklarına inanıyorlar ve şöyle diyorlardı: Maksadımız mukaddes olduğundan o maksada doğru koşmalıyız!

Onlara göre:

Eşitlik olmayınca kardeşlik olamazdı. O müsavata varmayınca uhuvvet nağmesini teganni etmek mümkün değildi; yani, özlenen eşitliğe varmayınca kardeşlik şarkısı söylenemezdi.

* * *

Şimdi de, Osmanlı sosyalistlerinin kolektivizmi nasıl izah ettiklerini görelim.

Osmanlı sosyalistlerine göre:

Kolektivizm bir hayal, bir ütopi değildir. Temellerini ekonomik zeminden almaktadır. Burjuvazinin yazarları derler ki: Kolektivizm büyük bir dâhinin beyninden çıkmış. Göz diktığı şey de sırf mülkiyet hakkını kaldırmak. Kolektivizm, bir süre, ayaktakımının ağzında dolaştıktan sonra, suya düşmüştür; gerçekten ziyade hayal ile meşbu olan ve hiç bir suretle uygulanamayan tasavvurlar gibi bir kuruntudur.

Burjuva yazarlarının bu sözleri açıktan açığa yalandır. Kolektivistler, hiç bir veçhile. mülkiyeti kaldırmak istemezler. Bunun tamamıyla aksine, mülkiyeti umumileştirerek ve genişleterek, herkesin bir ortaklık payı elde eyleyip ilelebet ona malik kalmasını isterler.

Çok defalar, pek çok yazarlar, kolektivizmde, eski zamanlardaki metafizik felsefesini terviç eden bazı düşünürlerin ve bu cümleden, «Eflâtun, Tomas Mor, Kampanella, Morelliler» in «Cumhuriyet, Hayal, Güneş Memleketi, Tabiat Kanunu gibi kitaplarında beyan eyledikleri fikirlerin bir şulesini, bir tohumunu görmek isterler. Fennî sosyalizmi (yani ilmi sosyalizmi) inceliyenler iyice bilirler ki, bu tamamıyla, görme aldamaşının, bir yanlış teşhisin sonucudur. Fennî kol-

lektivizm (ilmi kollektivizm) temellerini bu filozoflardan almadığı gibi; bu kollektivizmin pek yakın ve pek muktedir olan «Sen Simon, Şarl Furiye, Rober Oven» »in yeni ütopi felsefesi ile de hiç münasebeti yoktur.

Filvaki, «Sen Simon, Furiye, Oven» Devrimden önce eserlerini yayınlıyan Fransız filozoflarının vaatlerinin çürüklüğünü ve temelsizliğini anlamışlarsa da; «Karl Marks» ın muhterem refiki «Engels» in gayet bilgince tarifi veçhile, onlar «kendi devirlerinin kendilerine çizdiği çemberi kıramıyarak» yalnız ütopik ve fakat gayet insanî toplum plânlarını kurmakla yetinmişler ve bütün kitaplarında (hak, uhuvvet, adalet, nikhesti) kelimelerini davranışları için yol gösterici olarak almışlardır.

Kollektivizm ütopiye tâbi değildir. Ütopinin doğurduğu bir şey de değildir.

Kollektivizm olağanüstü doğurma ve icat kabiliyeti olan bir beynin tefekkür ürünü değildir.

Kollektivizm ütopist ve reformcu bazı fikirlerin çalışmasından meydana gelmiş bir meyva değildir.

Toplum, ekonomik kuvvetlerin etkisi altında, hergün değişiyor, olağanüstü genişliyor. İşte, kollektivizm bu genişlemenin tabii ve kaçınılmaz bir sonucudur. Bu değişiklik ve inkılâp ihtiyar ve irade dışıdır. Yani, istesek te istemesek te oluyor ve olacaktır da.

Kollektivistler; anarşizm nazariyesinde görülen ve fazileti kendisine düstur-u amel ittihaz eylyecek olan yani aksiyonlarında erdemin hükümlerine uyan yüksek insanı ihtiva edecek yeni dünyalar yaratmak, hayal kentleri kurmak ve cennetâsâ toplumların plânlarını çizmek gibi tabii bir mevhibeye malik değillerdir.

Biz, fikirlerimizin, emellerimizin, arzularımızın başka bir toplum tarzı sonucuna varamıyacağını pekâlâ biliriz. Lâkin şurası teessüfe şayandır ki, her devirde var olagelmiş bedi' fikirler sahipleri aydın tenkitleri ile, parlak idrâk ve ilhamlariyle hafızalarda cüz'i bir sevgi eserini nakşettirebilmişlerdir. Oysa ki, barutun keşfi, matbaacılığın kurulması gibi bayağı bazı ekonomik olaylar bütün dünyayı altüst etmiş, edebilmiştir.

Âlemin tarihi bize gösteriyor ki, duygular eşyayı doğurmaz; duygularımızı geliştirmeye, bizleri uyanışa sevkeden eşyadır.

Varlığı bir ebedî adalet fikri adına sanılan bazı ahkâm, arzularımıza uyarak yaptığımız sandığımız kanunlar, en küçük arzumuzla değiştirebiliriz dediğimiz âdetler, ıslâh olunması pek kolay zannolunan ahlâk ve hasletler, bizim gibi insanları sorumlu tuttuğumuz itikatlar; bütün bunlar iktisadî muhitin akisleridir. Bir kelimeyle, ahkâm, yasalar, âdetler, ahlâk ve itikatlar ekonomik çevreyi yansıtmaktadır. Bizler iktisadî muhitin gayr-i ihtiyarî mahpuslarıyız; yani insanlar, iradelerinin dışarda olarak, ekonomik çevrenin mahpuslarıdır.

Her zaman ve mekânda, insanların duyguları değişmiş, hükümet

sekilleri tekemmül eylemiş ve insanın fikirleri mülkiyet ve üretimin izlediği tarzlara göre genişlemiştir. Başka bir deyişle tayin edici faktör mülkiyet ve istihsal tarzıdır.

Biz kollektivistler hiç bir şey doğurmaz ve bulmayız; gerçeği açığa çıkarırız.

Kollektivistler mülkiyete bir biçim vermeği düşünmüyorlar. Kollektivistlerin söylediği şudur: Temellükün kamu tarzına doğru yürümesi gerekliliği. Zaten, biz söylemesek te, bu, ihtiyar ve irade dışında, olmaktadır.

Mülk, malikâne özel ve ferdi tabiatını kaybederek gayr-i şahsi bir mahiyet almaktadır. Eskiden yalnız sahibinin hayatı levazımını tedarik eylediği halde, şimdi o kapitale bağlı binlerce emekçinin gündelik hayatlarını sağlamaktadır. Bundan sonra, büyük teşebbüsler için yalnız bir kişinin sermayesi yetmediğinden, birçok sermayelerin birleşmesi lüzumu duyulmuş; istihsal ve taşıma vasıtaları kapitalistlerin ortak mülkü olmuş; ve fakat bundan ancak bir avuç hissedar yararlanmıştı.

İşte, kollektivistlerin arzu ettikleri şey, şu birkaç kişi arasında müşterek olan vasıtaları herkes arasında teşrik eylemek yani herkesi o vasıtalara ortak kılmaktır.

Bekayı sağlamağa yarayan eşyayı üreten toprağın, demirin dövüldüğü tezgâhların, camların yapıldığı fabrikaların, kumaşların dokunduğu imalâthanelerin; kısaca, günlük tükettiğimiz eşyayı üreten yerlerin ve binaların, hasılât ve masnuatı dünyanın dört bucağına taşıyan şimendifer ve nakliye vapurlarının ve madenlerin müşterek hale getirilmesini, ortaklaşa kullanılmasını isterken, biz bunun kardeşlik ve eşitlik aradığımız için olacağını anlatmak istemiyoruz. Şunu anlatmak istiyoruz: Bahis konusu olan bu temellük suretini, bu müşterek mülkiyet biçimini bugünkü mübadele tarzı gerektiriyor; bu ortak mülkiyet tarzını bugünkü mübadelenin mübrem zarureti icap ettiriyor.

Bugün son sistem üretim, mübadele ve taşıma vasıtaları gayet büyüktür ve bölünmesi kabil değildir. Biz istiyoruz ki, bunlar müştereken bölünsün ve bölüştürülsün; yani parçalanamayacağı için ortak mülkiyet olsun. İnsan şahsiyetinin, mutluluğun ve her türlü özgürlüğün bu suretle sağlanacağı kanısındayız.

İşte, Osmanlı sosyalistleri kollektivizmi böyle izah ediyorlardı. Onlara göre, kollektivizm modern ekonominin zarurî ürünü idi, ütopi ve ibda eseri değildi. (13)

BİR REDDİYE

«Maddiyyûn mezhebinin reddi» ne çalışan ve bu uğurda polemik alanına atılanlar arasında Paristeki iki ilim cemiyetinin üyesi ve her iki cemiyetin diploma ve madalyalarının taşıyıcısı bir emekli topçu albayını da unutmamak kadirşinaslık icabıdır. Topçu miralaylığından müteakıt Süleymaniyeli Emin Feyzi, 1926 da yayınladığı **İlim ve İrade** (14) adlı broşüründe, maddecilik denilen batıl mezhebin hatalı cihetlerini göstermek istemiş; ve, böylece, islâm maarifi deryasına bir damla daha katmak bahtiyarlığına erişmiştir.

Ruhiyyûn mesleğinden olan yazarımız, eserinde, Lamarkçılardan ve Ernest Hackel'den de bahsetmekle beraber, bilhassa, darvinizme yükleniyor ve vülger maddeci Büchner'in yakasını hiç bırakmıyor.

İslâm dininin apolojisini yapan yazara göre:

Semavi kitaplarda insanın çamurdan yaratıldığına dair olan âyetler hakikati beyan etmektedir. En doğru yol, hadiselerin başını ve sonunu Tanrının ezeli meşiyetine atfetmektir. Zira, âlemlerin hüdavendi nasıl irade ederse öyle olur.

Darwin yaşama savaşı, tabii seleksiyon ve cinsi seleksiyon teorilerini ortaya atmış; Weisman ise Lamarck'a da Darwin'e de muarız çıkarak Büchner'i onarmak hülyasına kapılmıştır. Netice: «İste hükemây-ı maddiyyûnun şu suver-i adide ile yekdiğerinin fikir ve mesleklerini red ve cerh etmeleri tebyin-i hakikat için takip eyledikleri fikir ve mütalâatın selâmetini vehleten meydana koymaktadır.» (15) Maddiyyûnun sözleri deli saçmalarından farksızdır. Lamark teorisi iflâs ettiği gibi Darwin'in nazariyeleri dahi fikir ve vicdanı tatmin eden şeyler değildir. (16) Darwin'in cinsi seleksiyon teorisinden de bir şey çıkmaz. (17) Darwincilerin teorileri hayal üzerine kurulmuştur. (18)

«Darwin biz neşet-i iptidaiyeden bahsetmiyeceğiz dediğine bakılıra yalnız insan için istiklâl-i nevi', yani re'sen çamurdan mamûl olmak fikir ve mütalâasını red için, kendi tekâmül nazariyesini terviç etmeğe uğraşmıştır.

Bu cihet Kütüb-ü Semaviye ile efkâr-ı hükema arasında bir mübayanet icadı emelinde olanlara bir fırsat bahşeder. Fakat acele etmesinler.

Gerçi Kütüb-ü Semaviyede insanın hamir-i mâyesi çamur olduğu mastur ise de bundan insanın re'sen çamurdan halk olunduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. [Ve lekad halakanelinsan men selâlet men

tin] âyet-i kerimesi bir nuraniyet-i fikriyye ile tefsir olunursa bundan yalnız unsur-u aslının mevad-ı arzıyyeden olmak gibi bir hakikatın izahı murad olunduğu tezahür eder.

Selâle kelimesi bir şeyin hülâsa ve madde-i safiyesi demek olduğuna nazaran nev-i beşerin iptidada adı surette çamurdan mamûl ve müteşekkil olması gibi bir mânaya zahip olmağa mecburiyet yoktur. Bir de hikemiyata müteallik âyâtın tefsiri ma'kulâta tâbi olur. Akıl ve nakil arasında ihtilâf zuhur ederse menkulât ma'kulâta tevîl olunur. Biz de mecburiyet gördüğümüzde insanın hilkatına dair olan âyet-i kerimeyi akıl ve hikmet dairesinde tefsir ederek itiraz yolunu kapar ve ruhiyyun mesleğini maddiyyunun elinde bazice etmekten tahlis edebiliriz.

Maddiyyun teessüf etsinler, hallerine ağlasınlar, dâvâ kazanamazlar. Maksatlarına nail olamazlar. İnadı bir tarafa bırakmalıdır...

Makam ilim ve iradenindir. Madde ve kuvvet dışarı!!» (19)

Kur'andaki âyetlerin yeni bir tefsiriyle, spiritüalizmi materyalistlerin elinde oyuncak olmaktan kurtardığına inanan yazar, insanın aslı problemini böylece —ve yüzde bin beş yüz kesinlikle— çözdükten sonra, silâhlarını vülger maddeci Büchner'e çeviriyor:

Büchner, birbirine zıt mütalâalar ileri sürmektedir. Cehil tufanı içinde boğulmuş maddecilere göre, ruh, dimağın faaliyetinden ibaret imiş.

Oysa ki, dimağın faaliyetini icap ve icat eden şey ancak manevî veya ruhî kuvvettir.

Bu arada rüya ve spiritizma bahsini de ihmal etmiyoruz. Kâzip rüya gören münkirlerin akıl ve iz'anında maraz vardır. «Enbiyay-ı izam ve evliyây-ı kirâm vesair büyük zatlar dahi rüyây-ı sadıka görüp o sayede pek çok keşfiyat ve ihbaratta bulunmuşlardır.» (20) Spiritizma ise, din yoluyla gelmemişse de, diyanet fikrine, maneviyyata, ruhiyata yardımcı demektir. Zira maddeciler güruhunu, yani her şeyi maddeden ibaret zannedenleri baltalıyor. Nebiler ve velîler marifet feyzini ezeli hakikatlerin kaynağından almışlardır. «Müşarünilvehin en kâmilî efhar-ı mevcudat olan Muhammed Mustafa Hazretleri olup onun şer'i şerifine temamî temessük sayesinde seadet-i dâreyin temin edilebileceğinden biz de onun din-i mübinine mensup bulunmakla âvâze-i fahr-ü mübahatımızı eflâke çıkarmaktan bir ân geri duramayız.» (21)

«Mülhidîn güruhuna» çatan yazar, islâm dininin yüksekliği nisbetinde yayılmasına çalışılmadığını belirtiyor. Dine kayıtsız kalan Müslümanlar var. Din aleyhinde bulunan habisler, taklidî kâfirler çoğalıyor. Bu halin en büyük sebebi de islâmî ahkâmın ledüniyatının bilinmemesidir. «Gavamız ve dekalî henüz kendimizce bilinmemiş olan diyanet-i celile-i Muhammediyyenin Avrupalılarca alelhusus diyanetlerin hasm-ı anûdu bulunan maddiyyun mahlûkatınca malûm

olmasına nasıl ihtimal verilebilir?» «İslâmiyetin ulviyeti tasavvur olunduğundan çok ziyadedir.» (22) Sosyal, ekonomik, politik, edebî ne kadar kaideler varsa esasları Kur'andadır: «İçtimai, iktisadi, siyasi, edebî, ne kadar kavait varsa esasatı Kur'anda bulunur.» (23) Feylesoflar, Allah kelâmının kudsiyetine karşı iman ve tasdikle secdeye kapanmağa kendilerini borçlu bilmelidirler.

Ahlâka gelince, bunun kökü din değildir demek safsatadır. Peygamberler, evliyalar olmasaydı, insan, hiç bir zaman, kendi kendisini islâh edemezdi. Medeniyet ilerledikçe ahlâksızlık ta artıyor. Medeniyet denilen ucube, endüstriyi ilerletmiş, fakat, yıkıcı âletler de yaratmıştır. Birinci Cihan Savaşı, yirmi milyondan fazla insan yuttu; o nisbette hanuman söndürdü. Kan dökücülük, medeniyetle artmıştır. İnsanlar, gerçek diyanete riayet etselerdi bu facialar olmazdı. Materyalistlerin diğer bir içtihadı da, Allah korkusunun ahlâka temel olamayacağıdır. Oysa ki, Allah korkusu, her zaman, iyi ahlâkı kurar ve korur. Maddî mesleğin yayılması ilerlemeğe ve yükselmeğe engel olur. Maddecilik yoluna giren ve dinden sıyrılan yığında ahlâk kalmaz.

Materyalistlerin tasavvufa itirazlarını da reddeden Reddiyemizi burada bırakıyor; ve birkaç kelimecikle yazıyı bitirmek istiyoruz.

Üsküdar'da, bir han odasında meflûc ölen Emekli Albayın broşürdeki emeği boşa gitmiş sayılmasın. Onun kaleminden çıkan Reddiye, kendisinden sonra yetişen antimateryalist dövüşçülere ilham kaynağı olmuş ve olmakta bulunmuştur. Prof. Hilmi Ziya gibi, felsefe dünyasının büyük şöhretleri, Tarihi Maddeciliğe «Reddiye» yazarlarken, muarızlarını, Süleymaniyyeli'nin şaşmaz metodu ile, ağır topçu ateşine tutmadılar mı?

NOTLAR :

(1) Constantinople, 1918 (Zellich Frères).

Yazara göre: **Hakikat, adalet ve iyilik** üç sihirli kelimeydi. İnsana lâyük idealler bunlardı; ve insan idealsiz yaşayamazdı.

(2) Ali Namık, eserinin başka bir bölümünde **sosyalizm ve progresif vergi** meselelerini ele almakta; ekonomik ve sosyal meselelerden habersiz yaşayan mebusları ve gazetecileri eleştirmektedir. Bunlar, saldırılarında, sosyalizm ile progresif vergiyi ayırmıyorlar, her ikisine birden çatıyorlar, diyor. Bunlar, bu iki şey arasında yakın akrabalık görüyorlar; progresif verginin sosyalizmin yerine kullanılabileceğini savunuyorlar, ve çok aldanyorlar.

Ali Namık'a göre: Müterakki vergi burjuvazinin de kabul ettiği en adilâne ve en popüler vergidir. Emekçi sınıfların durumunu düzeltecek reformların en önemlisi budur.

Yazar, bu hususta, birçok memleketlerden (İsviçre, Almanya, Hollanda, İtalya, Belçika, Danimarka; İsveç; Norveç, Avusturya, İngiltere, hattâ Yunanistan ve Bulgaristan gibi memleketlerden) örnekler vermekte en büyük batı düşünürleri ile en ünlü ekonomistlerin sözlerini zikretmektedir. (P. 387 — 389)

(3) **Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye**, s. 183 — 191 (İstanbul, 1330). Makale, daha önce, **Hak'ta** yayınlanmıştı.

(4) Mustafa Nuri Bey, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi Avrupaya kaçan hürriyet savaşçılarından. **Vatan Yahut Silistre** piyesinin temsilinde, Namık Kemal'in yanında bulunmuş, o da sürgün edilmişti.

(5) **İbret**, No. 8, 12 haziran 1288

(6) Kelime, burada, pejoratif bir anlam taşıyor. Fransızcadan çevrilen ilk politik ekonomi kitaplarında, **guruh** kelimesi sınıf ve zümre müteradifi olarak kullanılmaktadır. **Bk. İlm-i Tedbîr-i Menzil**, s. 96—9 (1268)

(7) «Medeniyetin zikrolunan tarifine İslâmiyetin ahkâmı tamamiyle muvafık olduğundan eslâfta Müslümanlar her milletten ziyade mütemeddin oldukları gibi asrımızda dahi millet-i mevcudeye bu bapta tekaddüm kabiliyetine maliktirler... Biz ki Müslümanlarız; şeriata tevfikân maddî ve manevî asâyişi mucip olacak ittihadımızın husulüne sa'y ediyoruz. Biz ki Müslümanlarız, Avrupalıların arayıp bulamadığı medeniyetin İslâmiyette mevcut olduğunu göstermeğe cehd ediyoruz...»

(8) Aclan Sayılğan, 1 Haziran 1964

(9) Aclan Sayılğan, 15/2/1962

(10) Biz, «1871 olayları karşısında Âli Paşa ve Namık Kemal» başlıklı incelemede, Namık Kemali sadece, Paris Komünü'nün apolojisti olarak göstermiştik. İnceleme, Kayahan Baladuroğlu imzasıyla çıkmıştı. Sosyalist Namık Kemal manşetini ise dergi kendiliğinden eklemiştir.

(11) Osmanlı sosyalistleri arasında müslüman ve hıristiyan yurtaşlar vardı. Müslümanlar kendilerine OSMANLI SOSYALİSTİ dedikleri gibi «İSLÂM SOSYALİSTİ» de diyorlardı, ve dindaşlarının bayramlarını kutlarken özellikle bu sıfatı kullanıyorlardı. (Bk. Medeniyet No. 1, 1, Kânunuevvel 326)

(12) Çok bozuk bir Türkçe ile kaleme alınan bu makale Vahan Vasfi imzasını taşımaktadır.

(13) Bu makale imzasız yayınlanmıştır. (İnsaniyet, 22 Teşrinisani 926).

(14) İlim ve İrade, İstanbul - Necm-i İstikbal Matbaası, 1342

(15) S. 71

(16) S. S. 82

(17) S. 84

(18) S. 86

(19) S. 109

(20) S. 113

(21) S. 113

(22) S. 124

(23) S. 126

03 SA 8294

ULB Halle
000 280 992

3/1

A. CERRAHOĞLU'NUN YAYINLANMIŞ
ESERLERİ

- 1) İslâmiyet ve Sosyalizm Bağdaşabilir mi?
- 2) İslâmiyet ve Osmanlı Sosyalistleri
- 3) Sosyalizm Tarihinde Ünlü Düşünürler
Ansiklopedisi
(Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Kitaplar)
- 4) Tarih Anlayışı Olmıyan Tarihçi :
Fuat Köprülü
- 5) Bir İslâm Reformatörü :
Mehmet Akif

Fiati : 2 Lira

